

Den kristne kirke i Kina etter Mao 1949

AV NILS E. BLOCH-HOELL

Overgangsperioden 1949—1951

Ved Maos maktovertagelse stod både den katolske kirke og de protestantiske kirker overfor store vanskeligheter i Kina. Det var ikke slik at alle misjonærer øyeblikkelig ble utvist fra Kina. Noen ble straks utvist. Andre ble fengslet for kortere eller lengre tid. Ingen nye misjonærer fikk innreisetillatelse. De misjonærer som ikke allerede var utvist, ble isolert og hindret i sitt arbeide, og de skapte åpenbart vanskeligheter for de kinesiske kristne som ble mistenkt for «landssvik».

I 1950 måtte ca. 5 000 katolske misjonsarbeidere, inklusive misjonsprester og nonner, forlate Kina. I 1951 ble protestantiske misjonærer enige om felles tilbaketrekning av gjenværende misjonærer. De fleste misjonærer hadde forlatt Kina i 1951, og i 1953 var tilbaketrekningen nesten fullført. Den siste protestantiske (kvinnelige) misjonæren forlot Kina i 1959. Kinesiske kristne var nesten helt isolert, og ingen religiøs leder fikk forlate landet.

Ingen kinesisk biskop deltok i den anglikanske Lambeth-sammenkomst i 1958, og ingen kinesisk prelat kom til Det annet Vatikankonsil 1962—1965. I overgangsårene 1949—1951 foregikk den første avskalling av kirkemedlemmer i Kina. Man regner med at Den lutherske kirke i Kina hadde mistet ca. 30% av sine registrerte medlemmer ved utgangen av 1950. Vi kan anta at andre kirkesamfunn hadde lignende tap. Tallene *kan* bety avskalling av «navnekristne», noen av dem kanskje «riskristne». Det kan tenkes at noen av de utmeldte fremdeles har holdt fast ved troen.

Det foregikk ellers en viktig rådslagning mellom kinesiske kirkeledere og representanter for regjeringen i mai 1950. Kirkene, og an-

dre religionssamfunn fikk tilsagn om *trofrihet* (kultusfrihet), for kirkenes vedkommende på betingelse av at de rensset seg selv fra avhengighet av fremmede og fra all imperialisme.

Statsminister Chou En-lai ledet møtet i Peking i mai 1950. Han hadde selv gått på en av misjonsskolene og uttalte seg rosende om misjonens sosiale innsats. Partiet betraktet religion som overtro, men var klar over at det ville ta tid før den døde ut.

Blant de kristne delegatene var KFUM-lederen Wu Yao-tsung. Han utarbeidet på maimøtet et utkast til et manifest fra de protestantiske kirkene. På et kirkeledermøte i Shanghai i juni 1950 ble det foretatt noen rettelser som Chou En-lai godkjente. I oktober samme år godkjente Kinas nasjonale kristne råd manifestet. Det ble samlet underskrifter til manifestet. Manifestet var en lojalitetserklæring til regimet og en avvisning av imperialisme. Det inkluderte ingen troserklæring.

I april 1951 sammenkalte Chou En-lai et møte i Peking med 151 protestantiske kirkeledere. Møtet utstedte en felles erklæring på drøye tre sider om den plan som sentralregjeringens *Komité for kultur og utdannelsesspørsmål* hadde lagt frem angående misjonsarbeid som mottok amerikansk støtte. Erklæringen vender seg til alle kristne i verden og ber dem stå sammen mot dem som vil bruke kirken som våpen for imperialisme.

Erklæringen er ellers sterkt farvet av USA's (FN's) inngrep i Koreakrigen sommeren 1950. Erklæringen lover at man skal helt og for bestandig bringe til opphør enhver kontakt med amerikansk og annen misjon, og gå helt inn for selvstyre, selvunderhold og selvutbredelse. Dokumentet danner grunnlaget for den såkalte *Tre-selvbevegelsen*.

Alle kirkens skoler og utdannelseinstitusjoner og alle sykehus og andre diakonale institusjoner ble i 1949—1951 overtatt av staten. Unntatt var noen få presteseminarer og en del kirkebygninger, og misjonsstasjoner. Disse eiendommer gav leieinntekter. I desember 1950 ble det vedtatt strenge regler om registrering av alle organisasjoner som mottok økonomisk støtte fra utlandet med nøyaktig regnskapsplikt og oppgave over ledernes personalia etc. Alt skulle registreres i et av følgende kontorer, for: a) universiteter og andre utdannelsesanstalter, b) sykehus o.l., c) religiøse samfunn og deres underavdelinger, d) barnehjem, gamlehjem o.l., e) trykkerier og bokhandler, f) bibliotek og radiostasjoner, g) kultur- og studiegrupper. På denne måten var alt brakt under kontroll eller allerede

overtatt av staten. Lignende kontroll var etablert med muslimer, buddhister osv. I mars 1951 ble det forbudt å ta imot penger fra misjonene.

Et ledd i kontrollen av religionssamfunn var opprettelsen av *Tre-selv kirken*. Den ble som nevnt forberedt under konferansen i Peking, der de 151 kirkelederne ble særdeles gjestfritt behandlet. (Regjeringen betalte reise og fin forpleining). Denne konferansen satte ned en 25 manns komité med Wu Yao-tsung som formann. Offisielt ble Tre-selv kirken ikke grunnlagt før i 1954. Denne kirken skulle først og fremst være organ for politisk handling. Den første betegnelse for bevegelsen var «Anti-Amerika-Koreahjelpen-tre-selv-reformbevegelsen for Kristi kirke i Kina». Navnet ble senere forandret til «Tre-selv-bevegelsen for fedrelandskjærlighet».

I dagene 22. juli—6. august 1954 ble det holdt en konferanse i Peking der Tre-selv-kirken ble konstituert. Da hadde Det kristne manifest fått 417 399 underskrifter. Selve tanken om at den nasjonale kirken skal være selvstyrende, selvunderholdende og selvutbredende er ellers formet som misjonens mål for over hundre år siden. Prinsippet er gjennomført i nesten alle unge kirker. Det svake punktet er begrepet selvunderhold som er for sterkt definert ut fra Vestens tankegang, bl.a. med hensyn til institusjoner.

Folkerepublikken Kinas regjering og det kommunistiske parti kunne nå begynne å gjennomføre planen om å tilintetgjøre all religion. Dette måtte ikke skje ved religionsforfølgelser som kunne skape martyrer. Maos syn på religionen var meget enkelt. Religion er et unyttig og hemmende element i samfunnsutviklingen. Allerede i 1927 stilte Mao bondebefolkningen på valg mellom medlemskap i bondeforeninger og det å ta del i fedrekulten. Mao talte i typisk marxistiske vendinger da han i 1938 sa: «Vitenskapens historie gir mennesket bevis for at verden etter sin natur er materiell, og for det faktum at den blir styrt av lover, og hjelper mennesket til å se det nytteløse i religionens illusjoner og idealisme og til å komme frem til materialistiske konklusjoner.» Mao har vært med på å forme slagordet om at kristen misjon er imperialismens redskap: «Den imperialistiske makt har aldri slakket av i sine forsøk på å forgifte det kinesiske folkesinnet. Dette er deres kultur aggresjonspolitik. Og den blir utført ved misjonsarbeid, ved å opprette sykehus og skoler, utgi aviser og ved å la kinesiske studenter studere i utlandet.»

Etter seieren i 1949 bygges maoismen gradvis opp til å fungere som en religion. I 1952 sa Mao likefrem: «Kinesisk marxisme er fol-

kets religion», og «Vår Gud er ingen annen enn det kinesiske folks masser». (Mac Innis s. 16f).

Etter hånden kom Mao selv til å bli oppfattet som inkarnasjonen av det kinesiske folk, og han ble hyldet med religiøs hengivelse. «Maos lære er solen som aldri går ned». Han er «den store Mao-Tse-tung, vår store lærer, vår store fører». «Han er sannheten. Han har forløst oss.» Maos bilde sees overalt. Hans bilde blir midtpunktet i store, nærmest nasjonal-religiøse masseopptrinn. Foran hans bilde kan man knele ærbødig ned eller løfte armene i hyldest og svinge med «Maos lille røde» bok. Den mest populære «Mao-salmen» er: «Østen er rød», «Fra det røde Østen stråler solen, Mao Tse-tung stod fram i Kina, Han arbeider for folkets velfærd, han er folkets store forløser (Frelser). Formann Mao elsker folket! Han er vår fører!» «Han fører oss fremover forat vi skal bygge et nytt Kina. Det kommunistiske partiet ligner solen, Der den skinner, er det lys. Der det kommunistiske parti går frem, der blir folket fritt.»

Maoismen har den etiske appell om innsats for sakens skyld og etterfølgelse av forløseren (imitatio Mao) som virker fengende. Her er appell til uselviskhet, solidaritet og til kompromissløs kamp mot fienden (imperialismen, feudalismen og dens lakeier, bl.a. i Sovjet og USA, og mot revisjonister og klasseforrædere). Maoismen har evnen til å gi glødende tro på en lykkelig fremtid. Sosial velfærd og fremgang er tegn på det kinesiske folks lykkelige fremtid og dets lederrolle og verdensoppgave (eskjatologi).

Kinas nåværende leder (1978) blir like meget Maos stedfortreder som hans etterfølger. Han omtales regelmessig som «den kloke leder, Formann Hua-Kuo-feng». Hua er gjenstand for en mer moderat persondyrkelse enn Mao. Dyrkelsen av Mao er noe redusert.

Maoismen har i løpet av nesten 30 år maktet å skape et nytt samfunn som etter alt å dømme har gitt flere mennesker bedre og jevnere materielle kår. Men i Maos tenkning tales det også om å skape nye mennesker. Dette skjer bl.a. gjennom skoler og kurs som er blitt tilbud til alle, og gjennom propaganda. I kampen for å skape «det nye menneske» hadde Mao flere gode kort på hånden. Den røde hær var fra 1930-årene oppdratt til streng disiplin. Maos prinsipp om å bygge på massene av fattige bønder gjorde det nødvendig å innskjerpe at sivilbefolkningen skulle behandles humant. Norske misjonærer har bevitnet at dette virkelig var tilfelle. Overgrep forekom lokalt både hos rødegardister og andre, som i enhver krig. Men overgrepene syntes å være færre der kommunisthæren dro

frem enn andre steder. Utlendinger var selvsagt i utsatte stillinger i alle tilfeller.

Mao var moralist, men hadde evnen til å *inspirere* til solidaritet og offervillig innsats. Han sier bl.a.: «Det er ikke vanskelig for et enkelt menneske å gjøre en god gjerning. Det som er vanskelig, er å gjøre det gode hele sitt liv, aldri å gjøre noe galt, alltid å handle i de brede massers, ungdommens og revolusjonens interesse, og å delta i den krevende kamp gjennom flere årtier uten stans. Dette er det vanskeligste av alt.» (1940 k. XXV «Ideologisk selvkultivering», Maos lille røde).

Den ideologi som ligger til grunn er marxist-leninismen utformet av Mao. Vi kommer tilbake til denne. Men vi vil allerede her peke på at det er lederne av det kommunistiske parti som avgjør hva som er godt og vondt, hva som tjener revolusjonens og folkets interesse. Den rettesnor man har, er «Maos lille røde» («den hellige skrift»), grunnloven og statuttene for Kinas kommunistiske parti.

1952—1957 Tilbakegang for Kinas kirker

Dette er en periode med stabilisering av det kinesiske samfunn som kommunistisk stat. Den første femårsplanen omfatter 1953—1957. Utenrikspolitisk dominerte forholdet til Sovjetunionen og til USA. Ved Maos seier var forholdet til Sovjet det aller beste, og i februar 1950 ble det sluttet en pakt mellom de to statene der Sovjet lovet økonomisk og teknisk hjelp, bl.a. et lån på ialt 300 mill. US-dollar. Forholdet til Vesten inklusive USA, var dårlig (Koreakrigen 1950—1953). Etter hvert ble forholdet til Sovjet kjøligere, og Maos Moskva-besøk i 1957 brakte ikke de resultater som han hadde håpet på. I 1951 besatte kinesiske tropper Tibet, som ble underlagt Kina og som stadig blir holdt besatt (Oppstand 1959). Kristne hadde *trofrihet* i denne perioden, slik det uttrykkes i grunnloven av 1954: «Enhver borger i Folkerepublikken Kina skal ha religiøs trofrihet» (freedom of religious belief). Det kommunistiske partiet forsikret i 1952 at det ville respektere religiøs tro. Kina oppviser i det hele ikke de sterke bølger av religionsforfølgelse som Sovjet. Det betyr ikke at kirkene i Kina lever i tilnærmelesvis full frihet, verken i 1950-årene eller senere. Alt overvåkes av partiorganene, og det skal ikke meget til før kirkebygg konfiskeres eller kristne arresteres. Indre og ytre misjon er forbudt. Hele samfunnet er under et konstant og intenst ideologisk press. Og dette press er tross alt avgjort antireligiøst.

Kina har ingen statsreligion, men en antireligiøs *statsideologi* som alle må opplæres i. Kinas kommunistparti har hele tiden hatt bestemmelser om dets ideologiske grunnlag. På den ellefte partikongress 18. august 1977 ble dette utformet slik: «Marxismen-leninismen-Mao Tse-tungs Tenkning er den ledende ideologien og det teoretiske grunnlaget for Kinas Kommunistiske Parti. Partiet hevder som sin verdensanskuelse den dialektiske materialismen, og den historiske materialismen og kjemper mot den idealistiske og metafysiske verdensanskuelsen.»

Som i alle kommuniststyrte land er Kinas kommunistiske parti et eliteparti som det er vanskelig å få medlemskap i. Det omfatter høyst tre prosent av befolkningen (17 millioner partimedlemmer i 1961). Men kommunistpartiet er det eneste tillatte parti, og dets formann er statssjef, statsminister og øverstkommanderende for de væpnede styrker (Hæren er meget sterk. Alle over 18 skal gjøre militærtjeneste, 4 år i hæren, 5 år i flyvåpenet og 6 år i marinen). Systemet omtales som proletariatets diktatur eller som *demokratisk sentralisme*.

Kirkene var, naturlig nok, i tilbakegang i årene 1952–1957. Aadel Brun Tschudi fortalte etter et Kinabesøk i 1957 at, etter hva hun kunne se, hadde få bymenigheter møter utenom søndagsgudstjenesten og at kirkene på landet stort sett var stengt på grunn av jordreformen. Det fantes neppe noen «undergrunnskirke». Det ble antatt at tallet på lutherske kristne i 1957 bare omfatter ca. 50 000, det vil si under det halve av tilslutningen før Maos maktovertagelse. Likevel ble det rapportert om mange katekumener, i provinsen Changsha ca. 1 100. I alt regner man med ca. 600 000 protestantiske kristne i Kina i 1956, altså betydelig under halvparten av tallet fra før Maos seier. Ellers domineres det protestantiske kirkelivet i alle fall i det ytre av Tre-selv-bevegelsen/Tre-selv-kirken. Allerede i 1951 hadde bevegelsen satt i gang *anklagekampanjer*. Disse prosessene kunne ende med en utførlig erklæring om egen skyld (samarbeid med den imperialistiske fiende, feudalisme, og motstand mot revolusjonen). Enkelte kunne ikke vedkjenne seg slik skyld, og det ble nedlagt påstand om dødsstraff eller fengsel. Det vanlige for religiøse ledere var fengsel med energisk «omskolering» inntil vedkommende var erklært omvendt til revolusjonens idealer.

Så sent som i 1957 var presteseminarene i Peking og Nanking likevel i funksjon.

Tre-selv prinsippene ble også forsøkt gjennomført i den

romerske-katolske kirke. Dette skulle blant annet medføre et totalt brudd med Vatikanet. Følgelig ville man ordinere regimetro biskoper til erstatning for de utenlandske biskoper som hadde måttet forlate Kina. Pius XII reagerte først *relativt* forsiktig, men erklærte i bullen *Ad Sinarum Gentem* av 1954 at det å ordinere biskoper som ikke var godkjent av paven, ville virke som forberedelse til et skisma. I 1957 kom det til et mer åpent brudd med Roma. Katolske kinesere organiserte Den katolske patriotiske kirke (Det patriotiske forbund) og konsekret biskoper uten pavelig tillatelse. Av seksti biskoper var 45 konsekret uten pavelig godkjenning.

Alle religiøse samfunn ble (og blir) kontrollert av *Kontoret for religiøse saker*. Det gjaldt også buddhister, som ble samlet i en buddhistisk forening og muslimer som ble samlet i et muslimsk selskap.

Alt syntes å være under kontroll, og Mao kunne bruke et gammelt kinesisk sitat som «liberalt» program: «La de hundre blomster blomstre, la de hundre skoler kappes.» Den relative friheten blomstret et halvt års tid. Sommeren 1957 ble den avløst av innstramning.

1958—1962 Det store spranget og de tunge årene

I 1958 satt ca. 30 Roma-tro katolske biskoper og mange katolske prester og lekfolk i fengsel. Klimaet for kirkene var blitt strengere. Det henger sammen med flere forhold. Det var mange som under «de hundre blomster» hadde rettet kritikk mot tre-selv-kirken og dermed mot Partiet. Blant de mest åpenhjertige kritikere var en av lederne i Tre-selv-kirken Markus Cheng. Han og hans medarbeidere ble utstøtt av kirken.

I Peking var 76 av 80 kirker lukket i 1958, i Shanghai 180 kirker av 200.

Årene 1959—1961 var en vanskelig tid for Kina. I 1959 sa Sovjet opp sin økonomiske avtale med Kina, og året etter trakk Sovjet alle sine nesten 1 400 eksperter tilbake. Kina følte seg forrådt, og den tidligere forbundsfeilen ble fra da av sett på som fiende nr. 1. Det var uår og lav produksjon i industrien i flere år på rad. Og det var sterk indre strid. Enda en gang måtte Mao appellere til kampvilje og patriotisk solidaritet. «Det store spranget» ble vedtatt i 1958. Alle krefter skulle settes inn for større produksjon i jordbruk og industri. Folkekommunene ble opprettet, men litt privat jordbruk er tillatt. Og Kina klarte å komme seg så noenlunde igjennom produksjonskrisen. Men kirkelivet var sterkere lammet enn før.

1962—1969 Kulturrevolusjonen

Den voldsomme kulturrevolusjonen med lokale tilløp til anarki gikk for seg i årene 1966—1967, men den ble forberedt gjennom de foregående fire-fem år. Den ble avsluttet ved partikongressen i 1969.

I disse årene gjennomlevde Kina en intens indre maktkamp. Den nasjonale seieren var jo forlenget vunnet. Hvor mange millioner som hadde mistet livet i borgerkrigene frem til 1949 vet ingen, heller ikke hvor mange storbønder, godseiere og andre rikfolk som ble likvidert etterpå. Men også kulturrevolusjonen kostet både liv og eiendom. I følge Amnesty International høsten 1978 anvendes tortur i Kina, og enormt mange kinesere finnes i arbeidsleirer.

«Initiativet til kulturrevolutionen udgik fra Mao og kretsen omkring ham», skriver Jens L. Høgsgaard. Hans landsmann Jørgen Lissner ser det annerledes. Men det er enighet om at Mao og hans venner gikk med på å slippe løs kreftene i kulturrevolusjonen. Han gjorde det både av ideologiske og maktpolitiske grunner. «Det store spranget» hadde ikke vært noen stor suksess, verken i jordbruk eller industri.

I 1958 gikk Mao av som president, men beholdt stillingen som partiformann. Maos stilling like før kulturrevolusjonen var trolig svakere enn i noen annen periode etter 1949. Det oppstod en viss spenning mellom Mao og presidenten Liu-Shao-chi. Den diplomatiske statsminister Chou En-lai var pragmatiker og holdt seg mest mulig utenfor striden.

En ny generasjon hadde vokst opp. Den var tildels kritisk til det bestående, særlig til teknokratene og partilederne. De unge, ikke faglærte arbeiderne, uorganiserte rødegardister og kulturrevolusjonsgruppen i politibyrådet representerte en frustrert og samfunnskritisk pressgruppe. Enten måtte lederne i Peking dempe eller slå ned opprørstendensen. Eller den måtte slippe revolusjonen løs for fullt. For Mao var revolusjonen først og fremst massebevegelse som gikk ut fra bondemajoriteten. For den nye presidenten var industristaten Sovjetunionen forbildet, og partiet skulle være et rent eliteparti.

I 1959 fikk Mao avsatt og utstøtt av Partiet den sovjetvennlige marskalk Peng Te-huai. Samme år ble Liu Piao forsvarsminister. I denne tiden ble Mao-sitater samlet til den lille røde boken som skulle brukes i hæren.

I mai 1966 brøt kulturrevolusjonen ut i lys lue. Nå skulle partiet

«korrigeres». Veggaviser rettet voldsom kritikk mot professorer, partifunksjonærer og mot overborgermesteren i Peking. Mao pustet til ilden og offentliggjorde sin egen veggavis med slagordet: «Be-kjemp hovedkvarteret!» Revolusjonen kulminerte sommeren 1967 med angrep på enkelte ambassader i Peking, mytteri i det store industribyområdet Wuhan, slått ned med fallskjermtropper, og en heftig ordkrig mot Sovjet og alle revisjonistiske krefter. Store utrensninger fant sted. Presidenten ble avsatt og utstøtt av partiet i 1968. Men etter hvert løp kulturrevolusjonen løpsk. Produksjon og undervisning hadde gått i stå. Det ble hæren som skapte ordnede forhold igjen. «Makten gror ut av geværet», som Mao hadde sagt. Som nevnt ble kulturrevolusjonen avsluttet i april 1969. Ved samme anledning ble Lin Piao utpekt til Maos etterfølger. I september 1971 fant Mao at det var nødvendig å fjerne Lin, og han omkom ved flystyrt i samme måned. Men det er en annen historie.

På et møte i partiets sentralkomite i Peking i august 1966 ble det vedtatt et program i seksten punkter. Med dette godkjentes kulturrevolusjonen som et ledd i den sosialistiske revolusjon i Kina. Det skulle kjempes mot «de fire gamle»: gamle ideer, gammel kultur, gamle seder og gamle skikker. Dette innebar nødvendigvis kamp mot all religion.

Misjonæren David Adeney (Overseas Missionary Fellowship) hevder i 1978 i *Christianity Today* at «mange ofret livet for sin tros skyld» under kulturrevolusjonen, og at enda langt flere havnet i arbeidsleirer. Men han mener likevel optimistisk at det fremdeles finnes ca. 3 millioner kristne i Kina. Han beretter, via kontakter med kristne kinesere, om dåpshandlinger som foretas om natten og på øde steder, og om begravelser, med opptil tusen deltagere, som fungerer gudstjenstlig. Utenlandske kirkebygg brukes nesten ikke mer.

All religion hadde hårde kår under kulturrevolusjonen. Rødegardister satte en stopper for all åpen religionsutøvelse i 1966. Alle religiøse organisasjoner ble «suspendert». I årene 1966 til november 1971 var *en* moské det eneste kultsted som var i bruk i Peking. Kirkens eiendommer var for lengst nasjonalisert.

Midt i 1960-årene var det i kinesiske aviser ikke sjelden angrep på religionen, som ofte ble stemplet som overtro. Det festnet seg etter hvert en bestemt betegnelse på fedredyrkelsen. Det er tydelig fra disse avisartiklene at troen på ånder og fedrekult fremdeles var levende. Det taes uttrykkelig avstand fra dette, og fedredyrkelsen kal-

les nå for «feudal superstition». Her har man koblet sammen to ord som brennemerket den person som de anvendes på som en samfunnsfiende.

Tiden etter kulturrevolusjonen

I 1972 besøkte president Nixon folkerepublikken Kina. Året før var Kina opptatt som medlem av FN og hadde fra samme tid overtatt Taiwans plass i Sikkerhetsrådet. Og gradvis er Kina i årene etter trukket inn i det internasjonale handels- og kultursamkvem med den vestlige verden. Fra januar 1979 er det opprettet diplomatisk forbindelse mellom USA og Folkerepublikken Kina. Kina er blitt stadig mer åpent også for turister, ikke minst fra USA. Turister fra USA står i kø for Kinareiser. Det er tenkelig at denne større åpenhet har virket med til å skape noe lettere kår også for religionssamfunnene i Kina. Det er tegn som tyder på det. Kinas muslimske forbund gjenopptok sin virksomhet i 1971, og Kinas buddhistiske forbund i 1972. Ved Det kinesiske folks politiske konferanse i februar 1978 var det blant de ca. 2 000 deltagere seksten fra religiøse organisasjoner (China Talk, May 1978, Vol. III, Nos 1/2). Blant disse var en tidligere anglikansk biskop, en tidligere generalsekretær for Kinas KFUM, en romersk katolsk erkebiskop og formannen for henholdsvis Kinas muslimske og buddhistiske forening. Alle disse møtte i egenskap av (lojale) religiøse ledere. Men prosenten av de religiøse var altså 0,8.

Etter Maos død i september 1976 er det skjedd en del som også vil virke inn på religionens kår. (Chou En-lai var død tidligere i 1976). Det er ikke mulig å si med sikkerhet om Huas regime vil bli gunstiger for den kristne kirke og andre religioner enn Maos styre. Men jeg synes det er ting som kan tyde på det. Kina er ikke bare blitt mer åpent for besøkende, men kinesere, både ledende politikere som Hua selv og studenter, har mulighet for direkte kontakt med omverdenen. Hua selv har meg bekjent ikke uttrykkelig eksponert sin holdning til religionen. Han oppfattes som en utpreget lojal Mao-tilhenger. Hans politiske beretning til den ellefte nasjonale kongress i Kinas kommunistiske parti, august 1977 bekrefter dette. Talen er i sin helhet gjengitt i «Kina i dag», Sept. 1977, s. 8–31. Den meget utførlige talen, som risser opp et program i åtte punkter, nevner ikke religionen. Derimot tales det meget om å knuse «firerbanden», blant dem Maos siste kone Chiang Ching. Medlemme-

ne og tilhengerne av «firerbanden» er blitt ekskludert fra partiet, fratatt sine stillinger og befinner seg visstnok i husarrest. De omtales som «revolusjonære falskspillere» og revisjonister, og anklages for å ha unnlatt å kritisere Lin Piao og for å ha kritisert Chou En-lai.

Et annet trekk i bildet er at Kina plasseres på en ny måte uten-rikspolitisk. Kritikken rettes i første rekke mot «Den sovjetiske leder-klikken (som) har forrådt marxismen – leninismen». Samtidig sies det at «Kina er et utviklingsland som tilhører den tredje verden. Vi står med fasthet sammen med utviklingslandene i Asia, Afrika, Latin-Amerika og andre regioner». Kina spiller en rolle som stormakt i Afrika i dag, i konkurranse med Sovjet og USA. Tydelige eksempler er Etiopia, Tanzania og Zambia. Kinas storpolitiske rolle i den tredje verden er vesentlig blitt til etter 1960, og er stadig forsterket. Det nyeste eksempel er Kinas innmarsj i Vietnam i februar 1979.

Vi merker oss punkt fire i Huas programtale: «Vi må ta grep om revolusjonen, fremme produksjonen og drive den nasjonale økonomien fremover». Dette er ikke nytt, men aksenten er tydelig. «Levestandarden er fortsatt lav», og den må forbedres. Veien går bl.a. gjennom vitenskapelig (teknisk) forskning, og økt produksjon. Det er særlig den aldrende visestatsminister Deng (Teng) Xiao Ping som har prøvd å sette ut i livet Kinas overgang til produksjons/konsum-samfunn. Kfr. hans USA-besøk i februar 1979.

Punkt fem er ikke mindre interessant: «Vi må gjøre revolusjonen på områdene kultur og utdanning til en suksess». Kina tar nå sikte på større faglige krav i skoler og universiteter og gjør på ny bruk av eksamener. Det ser ut til at ideologisk opplæring nedtrappes. Kinesiske elitestudenter (40 000!) skal få studere i utlandet.

5. mars 1978 vedtok Folkerepublikken Kinas femte folkekongress en revidert utgave av landets grunnlov. Huas innledningstale ved denne anledning synes å bringe lite nytt. I forhold til grunnloven av 1975 er det også bare små forandringer. Artikkel 1 slår fast at Folkerepublikken Kina er en sosialistisk stat av proletariatets diktatur osv. Og art. 2 slår fast at Kinas kommunistiske parti er kjernen i ledelsen av hele det kinesiske folk og gjentar partiprogrammets bestemmelse om marxismen-leninismen-Mao-Tse-tungs tenkning som Kinas ledende ideologi. Artikkel fem bestemmer at det er to former for eiendom: statseiendom og det arbeidende folks kollektive eien-

dom. Artikkel ni supplerer dette med å si at staten beskytter borgernes rett til å eie lovlig tjent inntekt, oppsparte midler, hus og andre livsmidler. Bestemmelsen om å «la de hundre blomster blomstre», dvs. en viss konkurranse finner vi tatt inn i artikkel 14. Artikkel 45 understreker tale- og pressefriheten. Og artikkel 46 gjentar uendret (fra 1975) at «Borgerne har frihet til å tro på (en) religion og frihet til ikke å tro på religion og til å utbre (propagate) ateisme».

Vi skal ellers merke oss at det er grunnlovsfestet at *familielivet* skal vernes.

1970-årenes Kina er påtagelig *sterkere* enn ti år tidligere. Det ble hevdet i 1974 at landets befolkning allerede da hadde økt med 60 prosent siden 1949, mens kornproduksjonen hadde vokst med 140 prosent. At Kina er et bedre samfunn å leve i for nitti prosent av befolkningen, er hevet over enhver tvil. Helsetjenesten er i 1978 vel utbygget og er fri for alle. Alle får mat og tak over hodet, og arbeid. Arbeidsuken er hård, på ca. 60 timer for bønder, og lovfestet ferie er ikke innført, unntatt på de relativt mange nasjonale festdager. Det hvitglødende hatet mot utlendinger synes å være avløst av vennlig nysgjerrighet, blandet med en patriotisk vaksomhet for kritikk mot land og regime. Det må antas at det er langt sikrere og mer behagelig å reise i Kina i vår tid enn det var før 1949 (Aadel Brun Tschudis inntrykk, Gjensyn med Kina, bekreftes av f.eks. Harry Haines i *One World* nr. 28, 1978, s. 12f).

Vi har bare usikre opplysninger om Kinas kirkeliv i dag. Konsolideringen av Tre-selv-bevegelsen/kirken er vel nå fullført. Nasjonale kinesiske sekt- eller kirkedannelser som «Den sanne Jesus-kirken» og «Jesus-familien» er integrert i storkirken. Men kan man egentlig tale om en kristen kirke i Kina i dag? Aadel Brun Tschudi skriver i «Gjensyn med Kina» (1978) at hun ikke kan si sikkert om det finnes kristne menigheter i Midtens rike, hvis man regner med Vestens menighetsmønster. At det finnes kristne i Folkerepublikken Kina, er hun ikke i tvil om. Og det stemmer med informasjoner fra mange andre observatører.

De fleste rapporter er lite oppmuntrende. Dr. Tim Huffman fortalte etter et Kina-besøk våren 1978 om forfalne kirkebygg og *en* luthersk gudstjeneste som han overvar i løpet av et tidagers besøk. Tre gamle prester forrettet, men det var bare et dusin mennesker til stede (LWF Information nr. 23, 1978, s. 6). Hovedinntrykket av en reportasje i «Østen og vi» (nr. 6, 1978, s. 8ff, bygget på CCC News,

China Talk 1977 etc) er at religion er blitt uinteressant i Kina. «Er-faringen har lært det kinesiske folk at Gud ikke frelser dem, for folket kan frelse seg selv».

Nå er det vel ikke hundre prosent riktig at religion er blitt uinteressant i Kina all den stund at utbredelse av ateisme er et grunnlovfestet program. Det er både negative og positive tegn som tyder på interesse. I 1974 ble det satt i gang en kampanje mot konfusianismen, og forøvrig også mot Lin Piao. Og i slutten av 1970-årene er religion (ikke teologi!) blitt et anerkjent studietema i Kina.

Det fortelles nok samtidig om husmenigheter med regelmessige samvær og om f.eks. dåp av omkring hundre mennesker fra en landsby. Men totalinntrykket er tross alt at det tilsynelatende har lyktes for maoismen langt på vei å gjøre det kinesiske folk til et samfunn som bare i forsvinnende grad oppviser registrerbar religiøs praksis. Det betyr ikke at vi skal avskrive evangeliets fremtid i Kina. Men det må være klart at kirken i Midtens rike ikke bare har lidt enorme tap, men at dens muligheter for å overleve og ekspandere er sterkt redusert. Det synes å være enighet om at vi ikke bør regne med en ny misjonsepoke i Kina i gammel stil, med utenlandske misjonærer og institusjoner, i alle fall ikke i overskuelig fremtid.

Kristen fornyelse og vekst må i Kina komme fra kineserne selv. Kristne fra andre deler av verden kan vanskelig tilby hjelp enten det dreier seg om økonomisk støtte eller personell. Slikt tilbud vil uvegerlig bli møtt med mistenksomme forestillinger om kulturimperialistiske fremstøt. Det vi gjerne vil si våre medmennesker i Kina er blant annet at vi gleder oss over alle tegn på bedre materielle kår i landet. Men vi vil også minne om at mennesket lever ikke av brød alene. «Er det bare for dette livet vi har satt vårt håp til Kristus, da er intet menneske mer å beklage enn vi». (1. Kor. 15, 19). Vi ønsker kontakt med kristne i Kina, og vil gjerne manifestere kristent fellesskap med dem uten å stille politiske betingelser. Men for min del innebærer *ikke* dette at jeg kunne være i stand til å definere den kinesiske revolusjon før og etter 1949 som et ledd i en frelsesprosess. Og jeg kan umulig slutte meg til Joseph Needham's tese om at «Kina er det eneste virkelig kristne land i verden i dag». (*China Notes*, East Asia/Pacific office XV, No 2, 1977, s. 16). Også mennesker i de mettemavers Midtens rike trenger *evangeliet*. For kristen misjon er det løfterikt at det våren 1979 er åpnet adgang til å importere noen hundre tusen bibler (ny oversettelse) i Kina, på bestemte betingelser, Kristen misjon kan aldri avskrive noe område som umu-

lig, heller ikke Kina. Og hvor alle andre veier er stengt, vil bønnens vei være åpen.

Litteratur:

- Asian Working Party on «The Rise of China» Report of an Geneva 1967. 226 s.
- Barnett, A. Doak: *China after Mao*. Princeton Univ. Press, Princeton, New Jersey 1967, 287 s.
- Blomqvist, Lidstrøm og Oden: *Revolusjonenes Kina. Fra Konfucius til Mao Tse-Tung*. Oslo 1969. 173 s.
- Brunner, Paul: *L'Euclologe de la Mission de Chine*. Münster 1964. 368 s.
- Bush, Richard C.: *Religion in Communist China*, Nashville 1970.
- Carlson, Ellsworth C.: *The Roochow Missionaries 1847—1880*. Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass. 1974, 259 s.
- China Notes* 1976—1977
- China Reconstructs*, Peking, 1978—1979.
- Chinese Artists: The Life of Christ by Chinese Artists.*, London 1961, 53 s.
- Chineses in Indonesia, the Philippines and Malaysia*. Printed by Minority Rights Group, London 1972, 31 s.
- Christian Faith and the Chinese Experience*. Workshop Reports from an Ecumenical Colloquium in Louvain, Belgium, Sept. 9—14, 1974 (Lutheran World Federation/Pro Mundi Vita)
- Christianity and the New China*. Vol. I: Theological Implication of the New China, Vol. II; The Christian Faith and the Chinese Experience (Papers from the Baastad Seminar and the Louvain Ecumenical Colloquium on China, 1974) Pasadena 1976.
- Chu, Michael: *The New China, a Catholic Response*. Paulist Press, New York 1977, 165 s.

- Clark, William H.:* The Church in China. Its Vitality, its Future? New York 1970 212 s.
- Cohen, Paul A.:* China and Christianity. The Missionary Movement and the Growth of Chinese Antiforeignism 1860—1870. Cambridge Mass. 1963. 381 s.
- Dalland, O.:* Kina under forvandling, Oslo 1927.
- de Santa Ana/Schatte, Hans—Gerd/Peffer, Karl Heinz:* Kirke og kommunisme i den tredje verden, Hellerup 1969 (synspunkt nr. 2)
- Dehergne, Joseph:* Reportoire des Jesuites de Chine de 1552 a 1800. Institutum Historicum, Roma/Paris.
- Deville, Philippe:* Hva Mao egentlig sa. Oslo 1970. 192 s.
- Digan, Parig:* The Christian China — Watchers. A Post — Mao Perspective. Pro Mundi Vita, 1978.
- Documents of the first session of the fifth National People's Congress of the People's Republic of China, Peking 1978.*
- Documents of the Three-Self Movement. Source Materials for the Study of the Protestant Church i Communist China. New York 1963. 209 s.*
- Eikrem, P.S./Fleischer, Andreas:* Kinas aapne dør. Stavanger 1916
- Eklund, Arne:* Bortom kinesiska muren. Anteckningar från en resa til Kina via Sovjet. Sth. 1966. 243 s.
- Fitzgerald, C.P.:* The Chinese View of Their Place in the World. London 1964. 72 s.
- Franke, Wolfgang/Staiger, Brunhild:* China-Handbuch, Bertelsmann Universitätsverlag, Düsseldorf 1974, 767 s.
- Haines, Harry:* Chinese of the Diaspora. London 1965. 40 s.
- Hayward, Victor:* Christians and China. Christian Jorunals Lim., Belfast 1974, 127 s.
- Henry Henne:* Alt innenfor de fire hav. Streiftog i kinesisk historie og kultur. Oslo 1978, 151 s.
- Houn, Franklin W:* Den kinesiska kommunismens historia. Sth 1970, 285 s.
- Hogsgaard Jens L.:* Midtens Rige efter 1949. Det nye Kinas folk og

- kirke. Hellerup 1975. 168 s.
- Jonson, Jonas*: Kina, kyrkan og kristen tro. Sth. 1975. 136 s.
- Jonson, Jonas*: Lutheran Missions in a Time of Revolution. The Chinese Experience 1944–1951. Uppsala 1972, 230 s.
- Karol, K.S.*: Kina I og II Den andre kommunismen (Pax forlag) Oslo 1966, 239/288 s.
- Kina i dag, 1977–1978*, Utg. av Kultur og opplysningsavd v/Folkerupublikken Kinas ambassade i Norge.
- Langeland, A. St.*: Kina – Japan – Korea. «Menneskenes liv og historie». Oslo 1969, 536 s.
- Latourette, Kenneth Scott*: A History of Christian Missions in China, New York 1929.
- Latourette, Kenneth Scott*: China. The Moderne Nations in Historical Perspective. New Jersey 1964, 146 s.
- Lissner, Jørgen/Gurley, John W./MacInnis, Donald E./Cox, Harvey G.*: Det nye kina, Hellerup 1971 (synspunkt nr 11)
- LWF Marxism China Study*. Information Letter 1975–1979.
- Lyall, Leslie T.*: Kommunisme og kristendom i China, Stavanger 1970, 165 s.
- Lyall, Leslie T.*: A Passion for the Impossible. The China Inland Mission 1865–1965. London 1965, 189 s.
- Lyall, Leslie T.*: Storm over Chinas kirke. Stavanger 1961, 130 s.
- MacInnis, Donald E.*: Religious Policy and Practice in Communist China: a Documentary History. London 1972.
- Malcus, Nils*: Kina och Västerlandet. Attityder och påverkan från 1200-tallet till 1949. Göteborg 1970, 95 s.
- Mao Tse-tungs Røde bok*. Sitater fra Mao Tse-tungs skrifter 1926–1964, Oslo 1967
- Moore, G.F.*: History of Religions I–II, Edinburgh 1965–1971
- Moritzen, N. P. und Willeke B. H.(hg.)*: China – Herausforderung an die Kirchen. Evang.-Luth. Mission, Erlangen 1974, 96 s.
- Nakamura, Hajime*: Ways of Thinking of Eastern Peoples: India – China – Tibet – Japan. Honolulu 1968, 712 s.

- Parrinder, Goffrey*: Verdens levende religioner, Gjøvik 1967
- Paterson and Rifkin*: Health Care in China. The Report of a Study Group in Hongkong. Geneva 1974, 140 s.
- Richardson, William J. (ed.)*: China and Christian Responsibility. A Symposium. New York 1968, 143 s.
- Schram, Stuart*: Mao Tse-tung. Et standardverk om den kinesiske folkelederen og hans politiske innsats. Oslo 1970, 296 s.
- Schurmann, F. og Schell, O. (ed.)*: the China Reader. I Imperial China 322 s. II Republican China 394 s.; New York 1967. III Communist China 667 s.
- Schumann, F. og Milton, D. and N.*: The China Reader. IV People's China 674 s., New York 1974.
- Skriver, Frank (red.)*: Taiwan — Stormagternes katekisme. Helle-rup 1972, 166 s.
- Snow, Edgar*: Red Star over China. Middlesex 1973, 621 s.
- Sovik, Arne (ed.)*: China and Christian Mission. Dept. of Studies LWF, Geneva 1977, 62 s., stensilert.
- Stauffer, Milton T. (ed.)*: The Christian Occupation of China. A general Survey of the numerical Strength and geographical Distribution of the Christian Forces in China. Shanghai 1922.
- Suyin, Han*: Kina i år 2001. Oslo 1970, 199 s.
- The Opium War*. By the Compilation Group for the «History of Modern China Series», Peking 1976.
- Thelle, Notto Normann*: Kristendommen i China under T'ang, Yuan, Ming og Ch'in, København 1940.
- Theological Reflection on the Encounter of the Church with Marxism in Various Cultural Contexts*. Report of a Workshop in Aarhus, Denmark, April 1977. LWF Geneva.
- Tschudi, Adel Brun*: Gjensyn med Kina, Oslo 1978
- Tschudi, Adel Brun (red.)*: Norge — Kina. Kompendium fra seminar våren og høsten 1972. Oslo 1973, 165 s. (stensil)
- Vinde, Victor*: Rapport fra Kina. Med etterskrift juni 1967. Oslo 1967, 211 s.
- Weth, Gustav*: Mao eller Jesus. Kinas store revolusjon utfordrer

kristenheten. Oslo 1970, 121 s.

Weth, Gustav: Zwischen Mao und Jesus. Wuppertal 1970, 118 s.

Wirth, Benedicta: Imperialistische Übersee- und Missionspolitik. Dargestellt am Beispiel Chinas. Münster 1968, 78 s.

Ellers vises til:

Taiwan. En omstridt ø. Ved Bech, Hansen, Bech-Andersen, Olsen og Norholdt. Hellerup 1969. 56 s.

Artikler i Norsk misjonsleksikon, Lexikon f. Theol. und Kirche, 2. utg., Nordisk teologisk oppslagsbok, og Concise Dictionary of the Christian World Mission (1971).

Det vises videre til følgende artikler i Norsk Tidsskrift for Misjon

Aske, Sigurd: Filosofen Hsüntzu. Pre-Han konfusianismens eksponent, 1952

Berentsen, Jan-Martin: Kina i Båstad og Louvain. En presentasjon og vurdering av dokumentene fra LVF/PMV-konferansen om Kina i Båstad og Louvain 1974, 1975.

Bredvei, P.A.: Nye linjer i kinesisk folkeliv, 1948

Bugge, Sten: Historieundervisningen i kommunistiske skoler i China, 1960

Bugge, Sten: Taiping-opprørerne og deres religion, 1967

Gilje, Erling: Jødesamfunn i China, 1952

Gilje, Erling: Kommunisme og kristendom i Midt-China, 1953

Gilje, Erling: Taiping-opprøret og kristendommen, 1954

Gilje, Erling: Taipingbevegelsens teologi og kultus, 1955

Gogstad, Thorvald: Storm over Kinas kirke, 1962

Henne, Henry: Østen er rød, 1971

Holth, Sverre: En kirke i nød. Bak bambusteppet i det røde China, 1952

Holth, Sverre: Hva kan vi lære av utviklingen i China?, 1953

Holth, Sverre: Evangeliet i Østens kultur, 1971

Holth, Sverre: Kina og kristendommen, 1973

- Kjøl, Nils*: Kommunisme og kristendom i Nord-China, 1953
- Reichelt, Gerhard M.*: Misjonen på vektskålen, 1953
- Reichelt, Gerhard M.*: Kristent forskningssentrum for kinesisk religion. Tao Fong Shan, Hong Kong, 1958.
- Sovik, Arne*: Omkring kristendommen i Mao's Kina, 1972
- Straume, Jakob*: Misjon og politikk i China, 1950
- Straume, Jakob*: Misjonen som kulturfaktor i Kina, 1951
- Thelle, Notto Normann*: Hovedlinjer i Chinas misjonshistorie, 1950
- Thelle, Notto Normann*: Kommunisme og kristendom i Sør-China, 1953
- Tiltnes, Arne*: Tanker omkring China-krisen, 1951
- Tiltnes, Arne*: Kirken i det kommunistiske China, 1953
- Ting, K.H.*: Kristendom og kommunisme i China, 1959
- Tschudi, Aadel Brun*: Kinesisk kommentar, 1949
- Tschudi, Aadel Brun*: Inntrykk fra China, 1957
- Vågen, Tormod*: Hva kan vi lære av utviklingen i China?, 1953
- Aavik, Asbjørn*: En kristen statsmann og verden. Chiang Kai-shek, 1963